

ДОСВІД КРАЇН ЄС У ЗАПРОВАДЖЕННІ ФІСКАЛЬНИХ ПРАВИЛ І НОРМ ЯК РЕАКЦІЯ НА ПРОЯВИ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ EU COUNTRIES EXPERIENCE IN IMPLEMENTING OF FISCAL RULES AND REGULATIONS AS A REACTION TO THE EFFECTS OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS

Олександр ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ,
кандидат економічних наук,
Тернопільський національний
економічний університет

Oleksandr DLUGOPOLSKYI,
PhD Economics,
Ternopil National
Economic University

Аліна ЖУКОВСЬКА,
кандидат економічних наук,
Тернопільський національний
економічний університет

Alina ZHUKOVSKA,
PhD Economics,
Ternopil National
Economic University

Надмірне зростання обсягів державного боргу, що спостерігається у світі протягом останніх десятиліть, пояснюється надмірною схильністю урядів до дефіцитного фінансування бюджету. Причинами цього можна назвати:

□ нерозуміння політиками довгострокових наслідків зростання боргового навантаження на тлі відносно короткого строку їх перебування при владі або ж відсутність відповідних досліджень чи небажання політиків дотримуватися висновків і рекомендацій науковців;

□ дії політиків, спрямовані на задоволення власних інтересів і амбіцій (наприклад, фінансування дорогих проектів, які мають низьку цінність для суспільства або спрямовані на задоволення потреб вузької групи суспільства), а також бажання здобути прихильність електорату через фінансування суспільних благ якомога повнішою мірою за умов обмеженості наявних ресурсів;

□ «проблему спільного фонду», яка полягає в тому, що за рахунок сплачуваних суспільством податків фінансуються видатки, спрямовані на задоволення окремої групи в суспільстві, яка їх лобіює, без зважання на потреби інших груп і наслідки такої політики в майбутньому;

□ асиметрію інформації, коли політики не можуть правильно зрозуміти економічні уподобання виборців і суспільства, а виборці не повністю розуміють декларовані політиками програми економічної політики тощо.

У розвинутих країнах первинною реакцією на зростання боргу стало запровадження так званих фіскальних правил на заміну дискреційній фіскальній політиці, які полягають у законодавчому обмеженні дефіциту бюджету та державного боргу, обмеженні структурної складової дефіциту, правил щодо збалансування бюджету протягом економічного циклу тощо. Незважаючи на те, що часто фіскальні правила не приносять бажаного короткострокового ефекту, саме їх довгострокова дія та відповідне інституційне забезпечення вимагають найприскіпливішої уваги вчених-економістів.

Дослідженню проблем інституційного запровадження фіскальних правил і норм у практику фіскальної політики присвячені праці багатьох

вчених. Окремі науковці займаються вивченням проблем формування політичної культури та зв'язку її із фіскальними нормами.

Метою даного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування необхідності використання фіскальних рамкових умов у практиці здійснення податково-бюджетної політики під час економічної кризи, фінансової нестабільності та уразливості економіки до зовнішніх шоків.

Фіскальні правила й норми як рамкові умови попередження кризи публічних фінансів та посилення фіскальної дисципліни, незважаючи на свою актуальність, впроваджуються досить повільно. Уряди можуть реалізовувати політику подолання бюджетних дефіцитів протягом тривалого часу, однак саме загроза дефолту спонукає більшість країн

раптово запроваджувати фіскальні правила й норми в досить жорсткій формі.

Так, якщо у 1990 році лише 7 країн мали національні правила, що обмежували фіскальні маневри уряду, то у 2010 уряди понад 80 країн світу запровадили їх, реагуючи на нарощування бюджетних дефіцитів та державного боргу. Проте встановлення фіскальних рамкових умов, крім позитивних наслідків для публічних фінансів на перспективу, має певні обмеження (табл. 1).

Приблизно половину часу з 1960 по 2012 роки «фіскально дисципліновані» країни допускали наявність бюджетного дефіциту (Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія), тоді як в усіх інших країнах ЄС бюджетні дефіцити допускалися кожні 4 з 5 років, а в деяких (Італія, Португалія) практично не було бездефіцитних періодів. Отже, дефіцитний бюджет став правилом, а не винятком. Багато європейських країн тривалий час збалансовують бюджети з дефіцитом понад 3%, дозволеним Маастрихтським договором.

У Німеччині, Данії, Фінляндії, Нідерландах, Швеції останній профіцит бюджету був у 2008 році, в Іспанії, Ірландії – у 2007, тоді як у Великобританії – у 2001, Австрії, Франції – в 1974, Греції – в 1972. Норвегія практично завжди збалансовує бюджет із профіцитом, чому неабияк сприяє структура її експорту та підконтрольність коштів державного пенсійного фонду, в якому акумулюються кошти від експорту сировинних ресурсів, парламенту Норвегії.

Розглянуто особливості запровадження в практику реалізації фіскальної політики країн ЄС відносно нового інституційного механізму – фіскальних правил і норм, які здатні попередити боргову кризу та посилити фіскальну дисципліну. Проаналізовано досвід Великобританії, Нідерландів, Німеччини, Італії та інших країн ЄС у реалізації фіскальної політики на основі фіскальних правил і норм. Обґрунтовано актуальність реалізації фіскальної політики в умовах кризової економіки за допомогою «інституційного умонтування» фіскальних правил у нормативно-правові процедури боргової та податково-бюджетної стратегії.

The article covers the problems of peculiarities of implementing of the fiscal policy of the EU countries concerning new institutional mechanism – fiscal rules and regulations that can prevent the debt crisis and strengthen the fiscal discipline. The experience of Great Britain, the Netherlands, Germany, Italy and other EU countries in the realization of fiscal policy based on fiscal rules and regulations has been analyzed. The relevance of implementing the fiscal policy in a crisis economy through «institutional arrangement» of fiscal rules into legal procedures of debt and fiscal strategy has been grounded.

Таблиця 1. Переваги та обмеження щодо фіскальних правил і норм¹

Переваги	Обмеження
Застосування підходу «зверху вниз» у фіскальній політиці, що полегшує бюджетний процес	Акцент на «галужуванні» боргу за своєю природою є короткостроковим і не сприяє вирішенню довгострокових боргових проблем
Швидка реакція на бюджетну ситуацію, що змінюється	Проблеми, пов'язані з якістю складання бюджету, повинні розв'язуватися за рахунок інших інструментів (наприклад, програма оцінки виконання завдань)
Фіскальна політика, заснована на правилах, посилює ступінь фінансової відповідальності в рамках коаліційних урядів і парламенту	

Таблиця 2. Аргументи запровадження фіскальних правил

Аргументи	Зміст
Теоретичні	- зумовлені негативними екстерналіями та побічними ефектами в контексті теорії фіскального федералізму, коли уряди субнаціонального рівня проводять недосконалу бюджетну політику, сподіваючись на покриття бюджетних дефіцитів з бюджету вищого рівня, отже, фіскальні правила можуть обмежити дефіцит урядів субнаціонального рівня та стимулювати фіскальну дисципліну на нижчих рівнях державного управління;
	- зумовлені недостатнім рівнем бюджетної автономії урядів субнаціонального рівня та недоліками політичного процесу, коли поява бюджетних дефіцитів поєднується неадекватною поведінкою електорату (так звана мілія суспільного вибору), а також політичними маніпуляціями з боку організаторів голосування (використання боргів та бюджетних дефіцитів в якості стратегічних інструментів реалізації соціально-економічної політики);
Емпіричні	- зумовлені значними бюджетними дефіцитами та нагромадженими боргами центральних урядів багатьох країн світу через недосконалу податково-бюджетну політику, отже, фіскальні правила покликані посилити фіскальну дисципліну насамперед на національному рівні, а також сприяти реалізації ефективної політики макростабілізації;
	- зумовлені необхідністю корекції певних інституціональних вад, зокрема впливу лобізму, корупції, клієнтських відносин в середовищі представників політичного процесу, які часто детермінують структуру та обсяг бюджетних витраток без опору на реальні макроекономічні умови та глобальні фактори розвитку країни на перспективу

Отже, аргументи запровадження фіскальних правил і норм можна звести до теоретичних та емпіричних. Перші стосуються переважно проблем збалансування бюджетів субнаціонального рівня та фіскальної дисципліни адміністративно-територіальних одиниць, тоді як другі – координації податкової та бюджетної політики на національному рівні, а також необхідності врахування політико-інституціональних факторів реалізації фіскальної політики (табл. 2).

Головні кількісні фіскальні норми, що виокремлюються фахівцями Європейської Комісії, охоплюють:

- норми бюджетного балансу, спрямовані на забезпечення стабільності державних фінансів;
- норми запозичень та заборгованості, які лімітують зростання державного боргу у % до ВВП;
- норми витраток, спрямовані на забезпечення фіскальної дисципліни шляхом посилення контролю над обсягами та напрямками витрачання бюджетних ресурсів;
- норми доходів, спрямовані як на забезпечення рівня доходу бюджету, необхідного для фінансування функцій держави, так і на одночасне стримування надмірного посилення податкового навантаження та збільшення розмірів сектору загальнодержавного управління.

Як видно з табл. 3, в більшості країн ЄС-27 з 2008 року, крім фіскальних правил спільноти, визначених Пактом про стабільність і зростання (*Stability and Growth Pact*)², діють національні фіскальні правила. Більшість із них стосуються бюджетного балансу (наприклад, у Німеччині, Бельгії – по три правила, в Іспанії, Фінляндії, Італії, Швеції, Португалії – по два), заборгованості (наприклад, в Іспанії – три правила, у Португалії – два) та бюджетних витраток (наприклад, у Франції, Ірландії, Італії – по два). Правила доходів менш поширені й використовуються лише в окремих країнах (зокрема, в Данії, Фінляндії, Франції, Нідерландах, Литві, Латвії). Країнами, які в національному законодавстві прописують практично всі види фіскальних норм і правил, є Франція та Литва. Натомість у Греції, Мальті й Кіпру норми фіскальної дисципліни

Таблиця 3. Національні фіскальні правила, які діють у країнах ЄС-27 з 2008 року⁴

Країни	Правило збалансованого бюджету	Правило витраток	Правило доходів	Правило заборгованості
Країни, в яких діє три та більше фіскальних правил на національному рівні				
Бельгія	+++	+	-	-
Німеччина	+++	+	-	+
Данія	+	+	+	-
Іспанія	++	-	-	+++
Фінляндія	++	+	+	-
Франція	+	++	+	+
Ірландія	+	++	-	-
Італія	++	++	-	-
Литва	+	+	+	+
Люксембург	+	+	-	+
Португалія	++	-	-	++
Швеція	++	+	-	-
Країни, в яких діє одне-два фіскальних правила на національному рівні				
Австрія	+	-	-	-
Великобританія	+	-	-	+
Болгарія	-	+	-	+
Чехія	-	+	-	-
Естонія	+	-	-	+
Угорщина	+	-	-	+
Латвія	-	-	+	+
Нідерланди	-	+	+	-
Польща	-	-	-	+
Румунія	+	-	-	+
Словенія	-	-	-	++
Словаччина	-	+	-	+
Країни без жодних фіскальних правил на національному рівні				
Кіпр	-	-	-	-
Греція	-	-	-	-
Мальта	-	-	-	-
Загалом	26	17	6	19

не закріплені на національному рівні, і вони використовують лише умови Пакту про стабільність і зростання, що має на меті гарантування дотримання країнами-учасницями ЄВС норм фіскальної дисципліни⁵.

Найбільш відомим фіскальним правилом, що виступає орієнтиром реалізації фіскальної політики і було запроваджене в різні часи в багатьох країнах ЄС, є «золоте правило», яке наголошує на тому, що державні запозичення повинні спрямовуватися виключно на інвестиції, а не на фінансування поточних витраток⁶. Тобто на всіх фазах економічного циклу уряд повинен запозичати виключно для інвестування з метою забезпечення добробуту наступних поколінь, а поточні витратки повинні оплачуватися поточними податковими надходженнями. Ідеї цього правила зустрічаються ще в працях Р.Масгрейва (1939 рік), однак Е.Фелпс у 1961 застосував категорію «золоте правило» в контексті теорії оптимального економічного зростання⁶. «Золоте правило» економічного зростання стверджує, що при визначенні норми заощаджень критерієм має бути максимізація добробуту суспільства – максимальний рівень споживання. Це правило виконується за умови, якщо граничний продукт капіталу дорівнює його вибуттю (рівню амортизації). Натомість змістом «золотого правила» фіскальної політики є підтримка стабільного розподілу ресурсів суспільного сектора економіки на всіх фазах економічного циклу (профіцит поточного бюджету вимірюється різницею між державними доходами та витратами). Отже, «фіскальне золоте правило» і «золоте правило економічного зростання» є різними, хоча вже робилися неодноразові спроби поєднати їх в одній теорії⁷.

Іншим поширеним фіскальним правилом, що логічно доповнює «золоте правило» фіскальної політики, є правило стійкого інвестування, яке наголошує на дотриманні «стабільної та розумної»⁸ межі державного боргу (оптимальний розмір коливається від 40 до 60% ВВП). Дія обох правил у сукупності в багатьох країнах ЄС підтвердила свою ефективність (наприклад, у Великобританії, Ірландії⁹), хоча в теоретичних дискусіях

досить важко обґрунтувати визначені межі державного боргу (чому саме 40%, а не 38% або 43%), і жорстке дотримання країнами саме цих меж може виявитись рішенням, далеким від оптимального, крім того, запровадження «золотого правила» містить чимало спірних моментів.

Так, у Великобританії, фіскальні правила й норми є центральною ланкою фіскальної політики держави, які імplementовано в Законі про фінанси та Кодексі фіскальної стабільності у 1998 році.¹⁰ Цим законом запроваджено як «золоте правило» фіскальної політики, так і правило стійкого інвестування, причому обидва в досить жорсткій формі – не більше 40% ВВП рівень державного боргу та орієнтація на профіцитний бюджет¹¹.

Проте якщо наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років у Великобританії вимоги обох правил були відносно легкими для виконання через високу частку державних інвестицій (понад 4% ВВП), то вже на початку 1990-х їх частка суттєво знизилась. Протягом 1996-2004 частка державних інвестицій у ВВП Великобританії не перевищувала 1,8%, а у 2005 становила вже 0,7% ВВП. Рівень державного боргу країни зріс із 37,5% ВВП у 2002 році до 85,7% ВВП у 2011. Отже, Великобританія вийшла за межі правила «3-60» і має більші проблеми з бюджетним дефіцитом, ніж країни ОЕСР у цілому. У 2009 ефективність «золотого правила» фіскальної політики була поставлена під сумнів. Нові поправки до Пакту стабільності й зростання (*Stability and Growth Pact*) дозволили країні на 1% ВВП відхилитись від встановлених критеріїв дефіциту, однак це мало виправило кризову ситуацію з дефіцитним бюджетом, що змусило уряд прийняти новий закон 2011 року – *Budget Responsibility and National Audit Act*, в якому було збережено вимоги попередніх фіскальних правил, однак запроваджено нову інституціональну новацію – незалежний комітет фіскальної політики¹² (*Britain's Office for Budget Responsibility – BOBR*).

BOBR виступає незалежною інституцією, покликаною прогнозувати наслідки запровадження тих чи інших регуляторних норм з точки зору макроекономічної ситуації (за песимістичним, оптимістичним та реалістичним сценаріями розвитку). З одного боку, комітет може здійснювати прогнози виключно за індикаторами, закладеними в основу реалізації державної політики, а з другого боку, його рекомендації після схвалення казначейством (*H.M. Treasury*)¹³ не підлягають жодним маніпуляціям у контексті зміни фіскальних норм. Однак вже наприкінці 2011 року *BOBR* попередив про те, що існуючі фіскальні правила й норми Великобританії є занадто жорсткими для виконання в період рецесії (аналогічна ситуація склалась у Швеції за рік до того).

Що стосується Нідерландів, то після багатьох років дефіцитного бюджету на початку 1980-х років у країні почали конструювати оригінальні рамкові умови фіскальної політики, що постійно вдосконалюються. Крім кількісних фіскальних обмежень, що характерні для більшості країн ЄС, у Нідерландах особливого статусу набули інституційні механізми регулювання фіскальної політики¹⁴. Так, у країні діють дві незалежні організації: Нідерландське бюро економічного аналізу (*Netherlands Bureau for Economic Analysis – CPB*) та Соціально-економічна рада Нідерландів (*Social and Economic Council of the Netherlands – SER*). *CPB* є технічним агентством, що розробляє власні макроекономічні прогнози та оцінює бюджетні наслідки передвиборчих програм партій. Після виборів і завершення формування коаліційного уряду затверджується середньострокова програма його діяльності, що оцінюється бюро з точки зору стійкості та стабільності публічних фінансів. Міністерство фінансів країни покладається на висновки саме цієї незалежної інституції, яка критично аналізує всі передвиборчі ініціативи з точки зору відповідності їх реаліям соціально-економічного розвитку. *SER* є консультативним органом, що складається з представників профспілок, головних роботодавців країни та незалежних експертів (по 1/3). Вона має суттєвий вплив на уряд в аспекті узгодження програм соціального забезпечення та переговорів про рівень зарплат, хоча її рекомендації не є обов'язковими до виконання. Також у Нідерландах кожне міністерство зобов'язане на початку роботи нового уряду затвердити так звану стелю видатків на основі політики намічених заходів у середньостроковому періоді¹⁵. Отже, поєднання фіскальних правил та інститутів, коаліційні домовленості партій про кількісні межі фіскальних норм, а також

ідеальне пристосування механізму фіскальної політики Нідерландів до багатопартійної політичної системи країни формують на сьогодні «сильну» сторону її фіскальної дисципліни. Динаміка державного боргу Нідерландів до 2007 року мала позитивну тенденцію до скорочення, проте розгортання світової фінансово-економічної кризи дещо пригальмувало цей процес.

У Німеччині, наприклад, у 2009 році було внесено поправки до статей 109, 115 і 143 Конституції щодо запровадження «боргових гальм» (*debt brake*) в аспекті збалансування бюджетних асигнувань. Дефіцит державного бюджету мав бути компенсований профіцитом у наступні кілька років. Ця реформа набуває чинності у 2016 році на рівні федерації та у 2020 на рівні регіонів. Однак вже нині Німеччина реалізує стимулюючу фіскальну програму, спрямовану на оздоровлення державних фінансів, особливе місце в якій відводиться інноваційному та інфраструктурному розвитку економіки, а також інвестиціям у транспортну інфраструктуру.

Незважаючи на те, що правило «боргового гальма» досить ефективно спрацьовує у Швеції та Швейцарії, де рівень державного боргу перманентно скорочується (у Швеції – з 53,9% ВВП у 2006 році до 45,3% ВВП у 2012, у Швейцарії – з 50,2% ВВП у 2006 році до 41,2% ВВП у 2012), в Німеччині, зважаючи на її більшу відкритість та інтегрованість у зону євро, а також коло проблем, які доводиться вирішувати для забезпечення стабільності єдиної валюти ЄС, рівень боргового навантаження зростає (з 69,8% ВВП у 2006 році до 87,3% ВВП у 2012).

Крім фіскальних правил та норм, що чинять вплив на якість проведення фіскальної політики, важливу роль, як відзначається в дослідженнях Дж. Роддена, Дж. Літвака, Г. Ескеланда та Ф. Падовано, відіграє неофіційна практика державного управління – політична культура (політичні та особисті контакти, наближеність до влади, гонитва за рентою)¹⁶. Інституціональні особливості фіскального федералізму в країнах ЄС проявляються по-різному: у Франції, наприклад, сповідується принцип «горизонтальної симетрії» в перерозподільних процесах, коли обсяг трансфертів, що передаються до регіонів, приблизно однаковий (проте країна не слідує політиці систематичного «ліквідування диференціації»)¹⁷, тоді як в Італії, Іспанії та Бельгії наявна асиметричність у сумах наданих грантів та субсидій. Якщо для Франції характерним є дотримання досить чітких правил контролю за бюджетними видатками та сильна центральна влада («жорсткі бюджетні обмеження»)¹⁸, то в Італії домінує більш м'яка бюджетна поведінка субнаціональних урядів («м'які бюджетні обмеження»)¹⁹, а також різниця в статусі окремих регіонів країни (*RSO* і *RSS*). Так, регіони з особливим статусом мають більш широкі видаткові повноваження й більшу податкову автономію, однак отримують меншу підтримку з бюджету.

Загалом теорія «м'яких бюджетних обмежень» базується на аналізі поведінки державних підприємств у плановій економіці, коли фірми, що опинились у фінансовій скруті, можуть розраховувати на порятунок із центрального бюджету²⁰. Отже, в довгостроковій перспективі таку поведінку можна передбачати й інтегрувати у стратегічну поведінку як фірм, так і регіонів. «Теорія другого покоління»²¹ фіскального федералізму наголошує, що децентралізація влади використовується для створення асиметрії інформації про тип центрального уряду. Таким чином, поведінка центрального уряду може бути або жорсткою, не рятуючи місцеві бюджети, або м'якою. Однак наявність корупції, лобізму, фінансові труднощі місцевого самоврядування призводять до того, що фіскальна політика часто є виключно м'якою.

Деякі вчені²² наголошують, що причиною м'якої бюджетної політики є «максимізація голосів» виборців, адже центральний уряд може «рятувати» локальні бюджети в обмін на голоси виборців. Водночас локальні уряди можуть генерувати позитивні екстерналиї поза їх адміністративними межами. Неплатоспроможність регіонів ставить під загрозу економічне зростання. Фактично «порятунок» адміністративно-територіальних одиниць, які «занадто великі для банкрутства», лягає на національних платників податків, незважаючи на існуючі фіскальні правила й норми. Однак останні ніколи повністю не визначають механізмів передачі трансфертів від центрального до локальних урядів²³.

Загалом, як свідчить міжнародний досвід реалізації фінансової політики, фінансові правила й норми запроваджуються з різних причин²⁴:

- забезпечення макроекономічної стабільності;
- підвищення довіри до фінансової політики уряду та проведення фінансової консолідації;
- забезпечення довгострокової стійкості податково-бюджетної політики;
- мінімізація негативних зовнішніх ефектів в межах єдиного валютного союзу або федерації тощо.

Однак самі по собі фінансові правила не є гарантією фінансової дисципліни. Як доводить Дж. Мілеси-Ферретті²⁵, якщо уряд схильний до «креативного обліку», то запровадження фінансових правил дійсно може стати компромісом між реальним фінансовим регулюванням та намаганням політиків «заробити бали» в очах електорату.

Принциповою складовою інституціональних реформ фінансової політики у ЄС є запровадження вимоги щодо обов'язкової наявності правил фінансової політики в національному законодавстві країн-членів – бажано конституційного характеру. Найбільш важливими є фінансові правила, які передбачають встановлення лімітів бюджетного дефіциту та державного боргу на рівні, що є нижчим за маастрихтські критерії. Також фінансові реформи в ЄС передбачають, що фінансова політика на національному рівні повинна здійснюватись відповідно до принципу дисципліни. Досягнення фінансової дисципліни в країнах-учасниках передбачається шляхом складних макроекономічних і структурних реформ, найбільш вираженою складовою яких є реформи інституціонального каркасу фінансових політик, що передбачають:

- запровадження правил;
- визначення процедур, що обмежують дискреційність бюджетної політики та підвищують відповідність системи планування, складання, затвердження та виконання бюджетів принципам фінансової дисципліни;
- централізацію фінансових повноважень;
- перехід на середньострокове бюджетне планування.

ВИСНОВОК

Підсумовуючи, зазначимо наступне: щоб фінансові правила й норми стали дієвим регулятором макроекономічної ситуації в країні, вони повинні відповідати кільком чітким критеріям:

- не бути занадто жорсткими для забезпечення необхідної гнучкості при проведенні контрциклічної політики;
- заслуговувати на довіру й запроваджуватись на постійній основі (має існувати політичний консенсус);
- бути прозорими для максимально легкого контролю й мінімально можливих маніпуляцій.

Excessive growth of public debt which is observed in the world over the past decades is explained by the excessive tendency of governments to budget deficit financing. The threat of default motivates most countries to suddenly implement fiscal rules and regulations.

Setting of the fiscal framework conditions besides positive consequences for public finances in the future has some limitations, for example: focus on debt «brake» is short-term and does not help to solve the long-term debt problems; the quality budgeting problems should be solved by means of other tools (e.g. evaluation tasks program). Experience of the «fiscally disciplined» countries shows that the budget deficit has become not the exception, but the rule.

Arguments of implementing fiscal rules and regulations can be divided into theoretical, which mainly relate to the problems of subnational budgets balancing and fiscal discipline of administrative units and empirical, which are to coordinate tax and budget policies at the national level and give the possibility to consider political and institutional factors of fiscal policy realization.

To summarize, we note that in order to fiscal rules and regulations become effective regulator of the macroeconomic situation in the country they have to meet several strict criteria: do not be too hard to provide the necessary flexibility in conducting countercyclical policy;

be reliable and should be implemented on a permanent basis (with a political consensus); should be transparent for maximum control and minimal manipulation.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Складено на основі: Padovano F. The Determinants of Transfers to Regions: Evidence from Italy / F. Padovano // *European Journal of Political Economy*. – 2012. – Forthcoming; Kell M. An Assessment of Fiscal Rules in the United Kingdom / M. Kell // *IMF Working Paper*. – 2001. – Vol. 91. – P. 1-37; Poterba J.M. Do Budget Rules Work? / J.M. Poterba // *NBER Working Paper*. – 1996. – Vol. 5550; Koptis G. Fiscal Policy Rules / G. Koptis, S. Symansky // *IMF Occasional Paper*. – 1998. – Vol. 162; Corsetti G. The Design of Optimal Fiscal Rules for Europe after 1992 / G. Corsetti, N. Roubini // *Adjustment and Growth in the EMU*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993; Buchanan J.M. Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes / J.M. Buchanan, R.E. Wagner. – New York: Academic Press, 1977; Гейнер А. Фискальная политика при наличии фискального правила на федеральном уровне Швейцарии / А. Гейнер // *Federal Finance Administration FFA*. – 2011. – 7 July; Roubini N. Political and Economic Determinants of Budget Deficits in the Industrial Democracies / N. Roubini, J.D. Sachs // *European Economic Review*. – 1989. – Vol. 33. – P. 903-938; Rogoff K. Elections and Macroeconomic Policy Cycles / K. Rogoff, A. Sibert // *Review of Economic Studies*. – 1988. – Vol. 55. – P. 1-16; Alesina A. Why is Stabilization Delayed? / A. Alesina, A. Drazer // *American Economic Review*. – 1991. – Vol. 81. – P. 1170-1188; Alesina A. Positive Theory of Fiscal Deficit and Government Debt / A. Alesina, G. Tabellini // *Review of Economic Studies*. – 1990. – Vol. 57. – P. 403-414; Kornai J. Understanding the Soft Budget Constraint / J. Kornai, E. Maskin, G. Roland // *Journal of Economic Literature*. – 2003. – Vol. 41. – P. 1095-1136; Prudhomme R. The Dangers of Decentralization / R. Prudhomme // *World Bank Research Observer*. – 1995. – Vol. 10. – P. 201-220.
- ² Gonzalez-Páramo J.M. The reform of the Stability and Growth Pact: an assessment / J.M. Gonzalez-Páramo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.int/press/key/date/2005/html/sp051013>.
- ³ Граничні показники дефіциту сектору державного управління – 3% ВВП і державного боргу (валового боргу сектору державного управління) – 60% ВВП.
- ⁴ Складено на основі: Marneffe W. The Impact of Fiscal Rules on Public Finances in the Euro Area / W. Marneffe, B. Aarlie, W. Wielen, L. Vereeck // *CESifo DICE Report*. – 2011. – №3. – P. 18-25.
- ⁵ Musgrave R.A. The Nature of Budgetary Balance and the Case for the Capital Budget / R.A. Musgrave // *American Economic Review*. – 1939. – Vol. 29. – P. 260-271; Emmerson C. The Government's Fiscal Rule / C. Emmerson, C. Frayne, S. Love // *IFS Briefing Note*. – 2006. – Vol. 16. – 15 p.
- ⁶ Phelps E. The Golden Rule of Accumulation: a Fable for Growthmen / E. Phelps // *American Economic Review*. – 1961. – Vol. 51. – P. 638-643.
- ⁷ Musgrave R.A. *Public Finance in Theory and Practice* / R.A. Musgrave, P.B. Musgrave. – New York: McGraw Hill, 1984.
- ⁸ Emmerson C. The Government's Fiscal Rule / C. Emmerson, C. Frayne, S. Love // *IFS Briefing Note*. – 2006. – Vol. 16. – 15 p.
- ⁹ Robinson M. Measuring Compliance with the Golden Rule / M. Robinson // *Fiscal Studies*. – 1998. – Vol. 19. – P. 447-462; Cardarelli R. Generational Accounting in the UK / R. Cardarelli, J. Sefton, L. Kotlikoff // *Economic Journal*. – 2000. – Vol. 110. – Iss. 467. – P. 547-574; Banks J. What Can We Learn from Generational Accounts in the UK? / J. Banks, R. Disney, Z. Smith // *Economic Journal*. – 2000. – Vol. 110. – Iss. 467. – P. 575-597; Southern Europe and Ireland: the Long Road to Sustainable Public Finance // *EMU Beyond 2012: How Resilient is the Economy?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rabobank.org>.
- ¹⁰ Economic Appraisal in Central Government: a Technical Guide for Government Departments. – London: H.M. Treasury, 1997.
- ¹¹ Kell M. An Assessment of Fiscal Rules in the United Kingdom / M. Kell // *IMF Working Paper*. – 2001. – Vol. 91. – P. 1-37.
- ¹² Wren-Lewis S. Fiscal Councils: the Office for Budget Responsibility / S. Wren-Lewis // *CESifo DICE Report*. – 2011. – №3. – P. 50-53.
- ¹³ Wyplosz Ch. Fiscal Rules: Theoretical Issues and Historical Experiences / Ch. Wyplosz // *NBER Working Paper*. – 2012. – №17884 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers>.
- ¹⁴ Bos F. The Dutch Fiscal Framework History, Current Practice and the Role of the CPB / F. Bos // *CPB Document*. – 2007. – №5.
- ¹⁵ Hallerberg M. Fiscal Governance in Europe / M. Hallerberg, R.R. Stauch, J. von Hagen. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- ¹⁶ Rodden J. Fiscal Decentralization and the Challenge of Hard Budget Constraints / J. Rodden, G. Eskeland, J. Litvack. – Cambridge: MIT Press, 2003; Padovano F. Causes and Consequences of Bailing out Expectation of Subcentral Governments: Theory and Evidence from the Italian Regions / F. Padovano // *CREM Working Paper*. – 2011. – Vol. 28.
- ¹⁷ Josselin J.-M. Fiscal Rules vs. Political Culture as Determinants of Soft Budget Spending Behaviors (Evidence from Italian and French Regions) / J.-M. Josselin, F. Padovano, Y. Rocaboy // *IREF Working Paper Series*. – 2012. – Vol. 1. – 47 p.
- ¹⁸ Guengat A. Reform in France / A. Guengat, Y. Rocaboy // *The Theory and Practice of Local Government Reform*. – London: Edward Elgar, 2008. – P. 133-147.
- ¹⁹ Putnam R. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy / R. Putnam, R. Leonardi, R. Nanetti. – Princeton: Princeton University Press, 1993.
- ²⁰ Qian Y. Federalism and the Soft Budget Constraint / Y. Qian, G. Roland // *American Economic Review*. – 1998. – Vol. 8. – P. 1141-1162.
- ²¹ Oates W. Toward a Second Generation of Fiscal Federalism / W. Oates // *International Tax and Public Finance*. – 2005. – Vol. 12. – P. 337-349.
- ²² Goodspeed T. Bailouts in a Federation / T. Goodspeed // *International Tax and Public Finance*. – 2002. – Vol. 9. – P. 409-421; Wildasin D.E. Externalities and Bailouts. Hard and Soft Budget Constraints in Intergovernmental Fiscal Relations / D.E. Wildasin // *Policy Research Working Paper*. – 1997. – Vol. 1843.
- ²³ Aghion P. Formal and Real Authority in Organizations / P. Aghion, J. Tirole // *Journal of Political Economy*. – 1997. – Vol. 105. – P. 1-29.
- ²⁴ Fiess N. Chile's New Fiscal Rule / N. Fiess [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ideas.repec.org>.
- ²⁵ Milesi-Ferretti G.M. Good, Bad or Ugly? On the Effects of Fiscal Rule with Creative Accounting / G.M. Milesi-Ferretti // *IMF Working Paper*. – 2000. – №172.